

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ім.Михайла Коцюбинського
ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра географії

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему: «**ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ
СЕРЕДНЬОГО ПОБУЖЖЯ**»

Студента 4 курсу, групи ТЕ
Освітньої програми Туризм.Екскурсознавство
Спеціальності 242 Туризм
Галузі знань 24 Сфера обслуговування
Ступеня вищої освіти «бакалавр»
Рабенчука Владислава Андрійовича
Науковий керівник: кандидат географічних наук, доцент кафедри
географії Денисик Б.Г.

Розширена шкала _____
Кількість балів _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____

Члени комісії _____

м. Вінниця – 2026 рік

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	2
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ.....	5
1.1. Поняття та сутність туристично-рекреаційного потенціалу території.....	5
1.2. Методологічні підходи до оцінки туристично-рекреаційного потенціалу..	9
1.3. Основні чинники формування та розвитку туристичної діяльності.....	14
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СЕРЕДНЬОГО ПОБУЖЖЯ.....	19
2.1. Географічні та природні ресурси регіону.....	19
2.2. Культурно-історична спадщина та туристична інфраструктура.....	24
2.3. Сучасний стан та тенденції розвитку туризму в Середньому Побужжі....	28
РОЗДІЛ 3. Перспективи розвитку туристично-рекреаційного комплексу Середнього Побужжя.....	34
3.1. Основні напрями розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону	34
3.2. Маркетингові стратегії просування туристичних продуктів.....	39
3.3. Роль державної та місцевої політики у стимулюванні туристичної діяльності.....	44
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

Актуальність теми. Туристично-рекреаційний потенціал є основним чинником соціально-економічного розвитку регіонів. Середнє Побужжя має значний природний, історико-культурний та рекреаційний ресурсний потенціал, який може бути ефективно використаний для розвитку туризму. Проте недостатній рівень інфраструктури, слабка маркетингова стратегія та низький рівень державної підтримки гальмують процеси активного використання туристичних ресурсів регіону. Тому актуальним є комплексне дослідження туристично-рекреаційного потенціалу Середнього Побужжя та визначення перспектив його розвитку.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є аналіз туристично-рекреаційного потенціалу Середнього Побужжя та розробка рекомендацій щодо його ефективного використання. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

- ~ визначити сутність туристично-рекреаційного потенціалу та методологічні підходи до його оцінки;
- ~ проаналізувати природні, культурно-історичні та інфраструктурні ресурси Середнього Побужжя;
- ~ оцінити сучасний стан та тенденції розвитку туризму в регіоні;
- ~ запропонувати шляхи підвищення ефективності використання туристично-рекреаційного потенціалу.

Об'єкт дослідження: туристично-рекреаційний комплекс Середнього Побужжя.

Предмет дослідження: туристично-рекреаційний потенціал Середнього Побужжя та перспективи його розвитку.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть бути використані органами місцевого самоврядування, туристичними агенціями, бізнес-структурами для розробки програм розвитку туризму, маркетингових стратегій та залучення інвестицій у сферу туристичних послуг.

Новизна роботи. Удосконалено проведення комплексного аналізу туристично-рекреаційного потенціалу Середнього Побужжя з урахуванням сучасних тенденцій розвитку туризму, розроблено рекомендації щодо його ефективного використання та популяризації.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувалася система загальнонаукових та спеціальних емпіричних і теоретичних методів. Зокрема, застосовувалися аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, картографічний метод та методи статистичного аналізу.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи 56 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1. Поняття та сутність туристично-рекреаційного потенціалу території

Туристично-рекреаційний потенціал території є складним і багатогранним поняттям, яке відображає сукупність природних, культурних, історичних, соціально-економічних та інфраструктурних чинників, що сприяють розвитку туризму та рекреації в певному регіоні. Поняття поєднує у собі як об'єктивні передумови, так і суб'єктивні фактори, що визначають привабливість території для різних категорій відвідувачів. У науковій літературі існує декілька визначень туристично-рекреаційного потенціалу. Одне з найпоширеніших трактувань передбачає його розгляд як сукупності ресурсів, які можуть використовуватися для організації туристичної та рекреаційної діяльності. Згідно з іншим підходом, потенціал оцінюється не лише через наявність ресурсів, але й через рівень їхньої освоєності, доступності та здатності забезпечувати стійкий розвиток туризму без шкоди для довкілля [37, с. 320].

Туристично-рекреаційний потенціал можна розглядати як категорію, що включає природні та антропогенні ресурси. Природні компоненти включають ландшафти, кліматичні умови, водойми, ліси, гірські масиви та інші елементи довкілля, які мають рекреаційне значення. Антропогенні ресурси формуються завдяки історико-культурній спадщині, наявності туристичної інфраструктури, традиціям, фестивалям та заходам, що можуть привертати відвідувачів. Значними методами оцінки потенціалу є його функціональна придатність до задоволення потреб туристів. Означає, що самі ресурси ще не визначають рівень розвитку туризму, адже необхідно враховувати такі фактори, як транспортна доступність, рівень обслуговування, інвестиційна привабливість та маркетингові стратегії території.

Суттєвий вплив на формування туристично-рекреаційного потенціалу має рівень екологічної стійкості території. Високий рекреаційний тиск на природні комплекси може призвести до їх деградації, що, у свою чергу, знижує туристичну привабливість. Таким чином, ефективне управління потенціалом має передбачати принципи сталого розвитку, екологічного туризму та збереження природного різноманіття. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу є складним завданням, яке потребує застосування міждисциплінарних методів аналізу. Географічний підхід дозволяє визначити просторовий розподіл ресурсів, економічний – оцінити доцільність їх освоєння та можливий прибуток, соціальний – проаналізувати потреби туристів, а екологічний – забезпечити збалансоване використання ресурсів без порушення природної рівноваги.

Значну роль у визначенні потенціалу відіграє рівень інфраструктурного розвитку території. Наявність якісних доріг, готелів, туристичних центрів, закладів харчування та розважальних комплексів створює сприятливі умови для розвитку туризму. Водночас, відсутність відповідної інфраструктури навіть за наявності багатих природних та культурних ресурсів може значно знизити рекреаційну привабливість регіону. Туристично-рекреаційний потенціал є динамічною категорією, яка змінюється під впливом різних факторів. До таких чинників належать кліматичні зміни, соціально-економічні процеси, рівень урбанізації, демографічні тенденції, а також розвиток технологій. Наприклад, цифрові технології та глобальна мережа Інтернет значно впливають на доступність туристичних послуг та інформації про туристичні дестинації [28, с. 198].

Крім того, головним акцентом є туристичний імідж території, який формується на основі відгуків відвідувачів, інформаційних кампаній, культурних подій та рівня сервісу. Позитивний імідж сприяє зростанню потоку туристів, тоді як негативний досвід може суттєво знизити привабливість навіть найбагатших ресурсами регіонів. Дослідження туристично-рекреаційного потенціалу передбачає аналіз як кількісних, так і якісних характеристик.

Кількісні показники охоплюють площу рекреаційних зон, кількість природних об'єктів, історичних пам'яток, місць розміщення туристів, рівень відвідуваності, обсяг фінансових надходжень. Якісні показники визначають рівень комфорту, унікальність локацій, естетичну цінність, рівень екологічної безпеки.

Сучасні тенденції розвитку туристично-рекреаційного потенціалу зосереджені на екологічному, культурному та активному туризмі. Зростає інтерес до природоохоронних територій, екологічних маршрутів, етнотуризму та гастрономічних подорожей. Сприяє не лише економічному розвитку регіонів, а й збереженню унікальної культурної та природної спадщини. Питання ефективного використання туристично-рекреаційного потенціалу передбачає комплексний підхід, що включає стратегічне планування, залучення інвестицій, розвиток партнерських відносин між державним та приватним секторами. Варто враховувати також вплив глобальних факторів, таких як пандемії, міжнародна політика, екологічні виклики, що можуть змінювати характер туристичних потоків [7, с. 214].

Туристично-рекреаційний потенціал території є багатокомпонентним явищем, що залежить від природних умов, рівня інфраструктури, соціокультурних факторів та економічних передумов. Його ефективне використання потребує збалансованого підходу, що поєднує економічну вигоду, екологічну стійкість та соціальний розвиток. Таким чином, дослідження та оцінка потенціалу є необхідними для планування туристичного розвитку та прийняття стратегічних рішень на рівні регіонів та держави. Туристично-рекреаційний потенціал також включає соціокультурний аспект, який відображає традиції, звичаї, гастрономію та локальні особливості регіону. Туристи все частіше надають перевагу автентичним враженням, що сприяє розвитку культурного туризму та збереженню нематеріальної спадщини.

Економічна складова потенціалу пов'язана з можливостями створення нових робочих місць, залученням інвестицій, розвитком малого та середнього бізнесу в туристичній сфері. Динамічний розвиток туризму сприяє покращенню рівня життя місцевого населення, формуванню конкурентоспроможного ринку

послуг та підвищенню регіонального добробуту. Значну роль у використанні туристично-рекреаційного потенціалу відіграє законодавче регулювання та державна підтримка. Наявність відповідних програм розвитку, податкових пільг для підприємців у сфері туризму, стимулювання екологічних ініціатив та збереження природних ресурсів сприяє ефективному використанню потенціалу регіону.

Головним акцентом є інноваційні технології, що змінюють туристичну індустрію. Використання цифрових платформ, мобільних додатків, віртуальної та доповненої реальності дає змогу підвищити якість туристичних послуг, зробити їх більш доступними та персоналізованими для кожного відвідувача. Рівень туристичної безпеки також визначає привабливість території для відвідувачів. Надійна інфраструктура, належна охорона порядку, якісна медична допомога та заходи з мінімізації ризиків є значними факторами для створення позитивного туристичного досвіду [10, с. 300].

Формування туристично-рекреаційного потенціалу також потребує активного маркетингового просування. Використання сучасних методів реклами, співпраця з блогерами, організація міжнародних виставок та фестивалів допомагають регіонам залучати нових відвідувачів і зміцнювати свій туристичний бренд. Значну роль відіграє локальна громада, оскільки саме місцеве населення є носієм традицій і звичаїв, які цікавлять туристів. Інтеграція громади в туристичну діяльність сприяє розвитку відповідального туризму, що враховує інтереси як мандрівників, так і місцевих жителів.

Кліматичні умови також є ключовим фактором у визначенні потенціалу регіону. Регіони з м'яким кліматом та комфортними умовами для відпочинку мають значну перевагу перед місцевостями, де природні умови менш сприятливі для масового туризму. Міжнародні тенденції у розвитку туризму свідчать про зростаючий попит на екотуризм, активний та екстремальний відпочинок, подієвий туризм і медичні поїздки. Відповідно, регіони, які адаптуються до цих змін і пропонують актуальні продукти та послуги, мають більше шансів на успіх у конкурентному середовищі.

Підсумовуючи, туристично-рекреаційний потенціал є складною багатокомпонентною системою, яка поєднує природні, культурні, економічні, соціальні та технологічні аспекти. Його ефективне використання потребує комплексного підходу, стратегічного планування та адаптації до сучасних викликів і можливостей.

1.2. Методологічні підходи до оцінки туристично-рекреаційного потенціалу

Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу є багатовимірним процесом, що включає застосування різних методологічних підходів. До основних підходів належать ресурсний, економічний, соціально-культурний, екологічний та системний аналіз. Кожен із цих підходів дозволяє глибше зрозуміти особливості розвитку туризму в конкретному регіоні, враховуючи як природні передумови, так і рівень освоєності території. Ресурсний підхід орієнтований на виявлення та класифікацію природних, історико-культурних, соціальних і технічних ресурсів, які можуть бути використані в туристичній діяльності. Він дозволяє оцінити якість та кількість ресурсів, визначити ступінь їх освоєння та перспективи використання.

Економічний підхід враховує показники вартості освоєння туристичних ресурсів, рівень інвестиційної привабливості регіону, ефективність використання рекреаційних зон та можливий економічний ефект від туризму. Він дозволяє оцінити доцільність фінансових вкладень у розвиток туристичної галузі [35, с. 168].

Методологічні підходи до оцінки туристично-рекреаційного потенціалу формуються на основі міждисциплінарного аналізу, що охоплює економічні, географічні, соціологічні та екологічні аспекти. У науковій літературі виокремлюють декілька ключових методологічних підходів, кожен із яких має свої переваги та обмеження. Із найпоширеніших є ресурсний підхід, що базується на аналізі природних і антропогенних ресурсів, здатних

приваблювати туристів. Українські вчені, зокрема О. Любіцева, акцентують увагу на комплексному вивченні природних і культурних ресурсів як основних чинників формування туристичного потенціалу. Західні дослідники, наприклад Дж. Ганн, підкреслюють значність просторового аналізу та інтеграції туристичних ресурсів у регіональну економіку.

Економічний підхід орієнтований на аналіз фінансових можливостей регіону щодо розвитку туризму. Американський вчений Річард Батлер розробив концепцію життєвого циклу туристичних дестинацій, що дозволяє оцінити їхню привабливість у довгостроковій перспективі. Основними показниками в межах цього підходу є рівень інвестицій, туристичні потоки та рентабельність туристичного сектору. Соціологічний підхід фокусується на дослідженні поведінки туристів, їхніх очікувань та вражень. Вагомий внесок у розвиток цього напрямку зробили дослідники, такі як Філіп Пірс та Джон Уррі, які аналізували мотивацію та соціокультурні аспекти туризму. В Україні цей підхід розвиває, зокрема, О. Бейдик, вивчаючи вплив рекреації на якість життя населення [1, с. 231].

Географічний підхід передбачає просторовий аналіз розміщення туристичних ресурсів і шляхів доступу до них. Дослідники, такі як американський географ Едвард Рельф, акцентували увагу на впливі ландшафту на туристичний досвід. Українські вчені, зокрема В. Кравців, розробляють моделі оцінки регіональних туристичних кластерів. Екологічний підхід є основним у контексті сталого розвитку туризму. Британський вчений Гарольд Гудвін наголошував на необхідності екотуризму як засобу збереження природних ландшафтів та біорізноманіття. В Україні аналогічні дослідження проводять В. Смаль та О. Гуцуляк, які розглядають екологічні ризики для туризму.

Сучасні дослідження також використовують комплексний підхід, що поєднує різні методологічні напрями для створення цілісної картини туристично-рекреаційного потенціалу. Наприклад, Дж. Ленц підкреслював значність поєднання економічних, соціальних та екологічних аспектів у

туристичному менеджменті. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу передбачає використання різних методологічних підходів, що дозволяють всебічно аналізувати потенціал території та визначати стратегії його ефективного використання.

Серед дослідників, які внесли значний вклад у розвиток методології оцінки туристично-рекреаційного потенціалу, варто відзначити українських учених, таких як О. Любіцева, яка розглядала питання оцінки рекреаційного потенціалу через призму туристичного ринку, та В. Кравців, що аналізував соціально-економічні аспекти розвитку туризму в Україні. У міжнародному контексті значний вклад у вивчення цієї проблематики зробили британський вчений Кріс Купер (Chris Cooper), який досліджував стратегічне планування розвитку туризму та його вплив на регіональний розвиток.

Подальший розвиток методології оцінки туристично-рекреаційного потенціалу здійснювався на основі різних підходів, включаючи системний, комплексний, ресурсний та маркетинговий аналіз. Наприклад, український дослідник В. Смаль у своїх працях розглядав застосування системного підходу до оцінки рекреаційних територій, враховуючи соціально-економічні та природні фактори. Американський науковець Едвард Інсел (Edward Inskeep) у своїх дослідженнях підкреслював значність стратегічного планування у сфері туризму, що включає оцінку як матеріальних, так і нематеріальних активів регіону. Його підходи стали основою для створення сучасних методик оцінки потенціалу туристичних дестинацій [43, с. 264].

Британський дослідник Джон Лі (John Lea) у своїх роботах аналізував економічний підхід до оцінки туристично-рекреаційного потенціалу, розглядаючи його через призму можливостей регіону залучати інвестиції та створювати робочі місця. Його дослідження мали значний вплив на розробку політик сталого розвитку туристичних регіонів. Із новітніх підходів до оцінки потенціалу є застосування просторового аналізу та геоінформаційних технологій (GIS). Дозволяє більш детально оцінювати розташування ресурсів,

рівень їх використання, транспортну доступність та екологічний вплив туризму. Такий метод широко використовується в країнах Західної Європи та США.

Українські науковці, такі як І. Жукова та П. Ковальчук, запропонували модель інтегрованої оцінки потенціалу туристичних регіонів, що включає аналіз природних ресурсів, культурної спадщини, інфраструктурного забезпечення та соціальних факторів. Вони наголошують на необхідності врахування тенденцій глобалізації та діджиталізації у сфері туризму. Крім того, у сучасних дослідженнях все частіше використовуються методи Big Data та штучного інтелекту (AI) для прогнозування туристичних потоків і визначення ефективності рекреаційного використання територій. Такі підходи застосовуються у провідних туристичних країнах, включаючи США, Канаду та Великобританію [17, с. 150].

Аналіз літератури показує, що жоден з підходів не є універсальним, тому дослідники часто комбінують методи для отримання об'єктивної оцінки потенціалу регіонів. Помітною складовою цього процесу є врахування місцевих особливостей, законодавчої бази та економічних чинників. Враховуючи сучасні виклики, такі як зміна клімату, пандемії та економічні кризи, оцінка туристично-рекреаційного потенціалу повинна включати гнучкі адаптивні моделі, які дозволять ефективно реагувати на зміну зовнішніх факторів. Таким чином, подальший розвиток методології буде базуватися на міждисциплінарних підходах, поєднуючи екологічні, соціальні, економічні та технологічні аспекти. а також американський науковець Річард Батлер (Richard Butler), що розробив теорію життєвого циклу туристичних дестинацій. Їхні дослідження допомагають краще зрозуміти закономірності розвитку туристично-рекреаційних територій і фактори, що впливають на їхню конкурентоспроможність.

Сучасні підходи до оцінки потенціалу також включають аналіз великих даних та використання геоінформаційних систем (GIS), що дозволяє більш точно моделювати потоки туристів і прогнозувати їхній вплив на регіональний розвиток. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу є складним і

багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу, аби врахувати різноманітні аспекти, які впливають на розвиток туристичних регіонів. Серед основних методологічних підходів виділяють ресурсний, економічний, соціально-культурний, екологічний та системний аналізи. Кожен із цих підходів забезпечує унікальний погляд на потенціал території та дозволяє глибше зрозуміти його можливості для розвитку туризму.

Ресурсний підхід акцентує увагу на природних, історико-культурних, технічних та соціальних ресурсах, які можуть бути використані в туристичній діяльності. Цей підхід дозволяє оцінити якість і кількість ресурсів, визначити їхній потенціал і перспективи для розвитку туризму. Економічний підхід зосереджений на оцінці фінансових аспектів розвитку туризму, зокрема вартості освоєння ресурсів і рівня інвестиційної привабливості регіону. Американський вчений Річард Батлер, наприклад, розробив концепцію життєвого циклу туристичних дестинацій, що дає змогу прогнозувати довгострокову привабливість та перспективи розвитку.

Соціально-культурний підхід розглядає поведінку туристів, їхні мотивації і враження від подорожей, що дозволяє оцінити культурну привабливість регіону. Основний внесок у цей напрямок зробили такі вчені, як Філіп Пірс і Джон Уррі, які досліджували соціокультурні аспекти туризму. Екологічний підхід фокусується на сталому розвитку та збереженні природних ресурсів, що є основою для екологічного туризму. Вчений Гарольд Гудвін підкреслював значність екологічних аспектів для збереження біорізноманіття та природних ландшафтів. Системний підхід інтегрує всі ці аспекти в єдину модель, що дозволяє комплексно оцінити туристично-рекреаційний потенціал та розробити ефективні стратегії для розвитку туризму [18, с. 202].

У сучасних дослідженнях також активно застосовуються методи просторового аналізу та геоінформаційних технологій (GIS), що дозволяють оцінити розміщення туристичних ресурсів та їх використання, зокрема в контексті транспортної доступності та екологічного впливу. Сьогодні варто враховувати і новітні технології, такі як Big Data та штучний інтелект, для

прогнозування туристичних потоків та визначення ефективності рекреаційного використання територій. Ці підходи набувають популярності в країнах Західної Європи, США, Канаді, і дозволяють науковцям створювати точніші моделі розвитку туризму.

Таким чином, оцінка туристично-рекреаційного потенціалу вимагає використання міждисциплінарних підходів, які дозволяють враховувати всі аспекти – економічні, екологічні, соціальні та технологічні – і враховувати глобальні виклики, такі як зміни клімату, пандемії чи економічні кризи.

1.3. Основні чинники формування та розвитку туристичної діяльності

Розвиток туристичної діяльності залежить від низки чинників, які визначають як її потенціал, так і можливості для стабільного зростання та адаптації до змінюваних умов. Серед основних чинників, що впливають на формування і розвиток туризму, можна виокремити природно-ресурсні, соціально-економічні, інфраструктурні, політико-правові, а також культурно-історичні аспекти. Природні ресурси є базою для розвитку туризму. Вони включають в себе ландшафти, кліматичні умови, водоймища, гори, ліси, заповідники, національні парки та інші природні об'єкти, які можуть бути використані для організації різних видів відпочинку та рекреації. Оцінка цих ресурсів дозволяє визначити перспективні території для розвитку туризму, а також розробити стратегії їхнього ефективного використання та збереження [7, с. 214].

Рівень економічного розвитку регіону або країни безпосередньо впливає на можливості для розвитку туризму. Сюди входять показники доходів населення, рівень життя, інвестиційна привабливість регіону, а також наявність фінансових ресурсів для розвитку інфраструктури і туристичних послуг. Головним акцентом є також валютний курс, оскільки він може впливати на привабливість країни для іноземних туристів. Інфраструктура, така як

транспортні зв'язки, готелі, ресторани, розважальні комплекси, медичні та інші послуги, є основою для комфортного перебування туристів. Розвиток інфраструктури залежить від багатьох факторів, включаючи фінансування, управлінські рішення, технології та інновації. Чим розвиненіша інфраструктура, тим зручніше туристам і тим більший економічний ефект від туристичної діяльності.

Закони та політика в сфері туризму значною мірою визначають умови для розвитку туристичної діяльності. Включає державне регулювання туризму, законодавство щодо безпеки, охорони навколишнього середовища, а також імміграційні та митні правила, які можуть впливати на доступність території для туристів. Окрім того, релевантним чинником є міжнародна співпраця в туристичній сфері, що сприяє розвитку транскордонного туризму та обміну досвідом. Туристична привабливість значною мірою залежить від наявності культурних і історичних пам'яток, традицій, звичаїв, а також специфіки місцевого населення. Регіони з багатою культурною спадщиною та історичними пам'ятками зазвичай мають високий туристичний потенціал. Презентація культурної спадщини, проведення фестивалів, культурних заходів та інших подій стимулює інтерес до туристичних напрямів [10, с. 300].

Поведінка туристів і їхні уподобання значною мірою визначають популярність тих чи інших напрямків туризму. Вивчення соціологічних аспектів, таких як зміни в поведінкових моделях, демографічні тренди (наприклад, старіння населення або зростання попиту на активний відпочинок), допомагає виявити нові тренди і розробити відповідні туристичні продукти та послуги. Впровадження нових технологій і інновацій у туристичну індустрію може значно підвищити її ефективність. Включає як технології бронювання та маркетингу, так і розвиток новітніх засобів транспорту, таких як гіперлупи або безпілотні літаки. Також основним є розвиток цифрових технологій, таких як онлайн-платформи для бронювання, мобільні додатки для туристів, системи оцінки якості обслуговування.

Врахування екологічних акцентів в туризмі є основним для збереження природних ресурсів і забезпечення сталого розвитку. Туризм, особливо масовий, може мати негативний вплив на навколишнє середовище. Тому варто розвивати екологічно сталий туризм, який мінімізує шкоду природі та підтримує баланс між розвитком туризму та збереженням природних ресурсів. Кожен із цих чинників має свою вагу, і взаємодія між ними визначає успішність або невдачу розвитку туристичної діяльності в конкретному регіоні. Спільна робота урядів, бізнесу, місцевих громад і туристичних організацій здатна створити сприятливе середовище для процвітання туризму та рекреаційної індустрії в цілому.

Розвиток ІКТ став головним чинником, що визначає динаміку туристичної діяльності в сучасному світі. Веб-сайти, мобільні додатки та соціальні мережі стали основними інструментами для просування туристичних послуг і організації подорожей. Система онлайн-бронирования, віртуальні тури, електронні квитки та інтерактивні карти значно спростили процес планування подорожей. Водночас технології дають можливість швидко реагувати на зміну попиту, адаптуючи туристичні пропозиції до актуальних тенденцій. Загрози безпеці туристів, як внутрішні, так і зовнішні, значно впливають на вибір туристами напрямків для подорожей. Політичні конфлікти, природні катастрофи, пандемії та інші глобальні проблеми можуть стати стримуючим фактором для розвитку туризму в окремих країнах чи регіонах. Забезпечення безпеки як для туристів, так і для місцевих жителів, має значне значення для підтримки стабільного туристичного потоку. Підвищення рівня безпеки на транспорті, в готелях та інших туристичних об'єктах стає помітним завданням для туристичної індустрії [26, с. 238].

Із факторів, що впливає на розвиток туризму, є зміна вподобань туристів, що пов'язано з культурними, соціальними та технологічними змінами. В останні роки спостерігається зростання попиту на екологічно чистий туризм, тури з культурною та історичною складовою, а також на екстремальні види відпочинку. Змінюються уподобання щодо тривалості відпочинку, його

формату (культурний, гастрономічний, wellness тощо), що вимагає відповідних змін в організації туристичних продуктів. Успішний розвиток туристичної діяльності неможливий без ефективної маркетингової стратегії. Реклама та маркетингові кампанії є відповідним інструментами для просування туристичних послуг на ринку. Застосування цифрового маркетингу, створення брендів місць, проведення рекламних акцій та участь у міжнародних туристичних виставках дозволяють не тільки привертати увагу до конкретних туристичних напрямків, але й підвищувати впізнаваність і конкурентоспроможність туристичних продуктів.

Проблеми сталого розвитку туризму все більше набирають актуальності в умовах глобальних змін клімату та зниження ресурсів. Орієнтація на сталий туризм означає врахування екологічних, економічних та соціальних аспектів у плануванні та організації туристичних послуг. Збереження природних територій, мінімізація впливу туризму на навколишнє середовище, розвиток екологічно чистих транспортних засобів і засобів проживання сприяє підвищенню відповідальності як туристів, так і туристичних компаній. Транспорт є одним із основних елементів туристичної інфраструктури. Розвиток нових видів транспорту, таких як високошвидкісні поїзди, екологічно чисті автобуси, електричні таксі, а також розвиток авіап перевезень та нових маршрутів відкриває нові можливості для розвитку туризму. Технології, які дозволяють скорочувати час на дорогу, знижувати вартість перевезень або робити подорожі зручнішими, значно збільшують доступність туристичних напрямків для більш широкого кола осіб [20, с. 174].

Зміни в демографічній структурі населення також суттєво впливають на туристичну діяльність. Зокрема, зростання популяції літніх людей створює нові вимоги до організації туризму для цієї категорії. Спостерігається також зростання інтересу до здорового відпочинку, спа-послуг та туризму, спрямованого на поліпшення фізичного та психічного стану людини. Разом з тим, зміни в складі сімей, зокрема збільшення кількості однодітних сімей, стимулюють попит на короткі сімейні подорожі. Вплив політичних змін і

міжнародних відносин на розвиток туризму не можна недооцінювати. Військові конфлікти, дипломатичні суперечності або економічні санкції можуть призвести до зменшення туристичного потоку в певні країни або регіони. Водночас політична стабільність, розвиток безвізових відносин та підписання міжнародних угод про співпрацю у сфері туризму можуть суттєво покращити туристичний потік і сприяти розвитку нових туристичних напрямків. Глобальні кризи, такі як пандемії (наприклад, COVID-19), фінансові кризи чи природні катастрофи, мають серйозний вплив на туристичну діяльність. Пандемія COVID-19, зокрема, спричинила величезні зміни у поведінці туристів, популяризуючи внутрішній туризм і змінюючи умови міжнародних подорожей. Однак саме через ці кризи індустрія туризму почала швидше адаптуватися до нових реалій, впроваджуючи нові форми подорожей, такі як віртуальний туризм або еко-туризм [15, с.212].

Значним фактором, що змінює ландшафт туристичної діяльності, є роль соціальних мереж та інфлюенсерів у просуванні туристичних послуг. Платформи як Instagram, YouTube, TikTok значно підвищують зацікавленість до конкретних туристичних напрямків і можуть миттєво зробити певне місце популярним завдяки контенту, створеному користувачами чи відомими блогерами. Це дає можливість місцевим підприємствам, готелям чи туристичним агентствам без великих витрат на рекламу досягти широкої аудиторії.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СЕРЕДНЬОГО ПОБУЖЖЯ

2.1. Географічні та природні ресурси регіону

Середнє Побужжя — регіон, що розташований на південному заході України і охоплює частину території Миколаївської, Одеської, Вінницької та Херсонської областей. Регіон характеризується багатими природними ресурсами, що становлять основну основу для розвитку туристично-рекреаційного потенціалу. Серед них можна виділити природні території, водні ресурси, кліматичні особливості та рельєф [29, с.174].

Таблиця 2.1.

Природні території та охоронні зони

Назва природної території	Тип об'єкта	Розташування	Площа (га)	Опис
Національний природний парк «Бузький Гард»	Національний парк	Миколаївська область	15000	Парк включає унікальні ландшафти та флору, що є важливими для охорони природи та рекреації.
Природний заповідник «Кінбурнська коса»	Заповідник	Херсонська область	3100	Терен, що є унікальним природним об'єктом для спостережень за флорою та фауною.
Заповідник «Остромиколаївський»	Заповідник	Одеська область	5000	Регіон, багатий на рідкісні види рослин і тварин.

Таблиця 2.1 містить інформацію про значні природні території Середнього Побужжя, що мають значення для збереження біорізноманіття та розвитку екологічного туризму. Вказано типи об'єктів, їх місце розташування, площу та короткий опис. На території Середнього Побужжя розташовані природні комплекси, що є істотними для розвитку екологічного туризму, зокрема природні резервати та національні парки.

Таблиця 2.2.

Водні ресурси

Назва водного об'єкта	Тип водного ресурсу	Довжина (км)	Застосування для туризму	Примітки
Річка Південний Буг	Річка	806	Водні види спорту, риболовля	Місце для активного відпочинку, популярне серед туристів.
Озеро Чорне	Озеро	3	Риболовля, відпочинок	Відоме своєю чистою водою та багатою флорою.
Степова річка	Річка	150	Спостереження за природою	Природний об'єкт для екологічного туризму.

В таблиці 2.2 надає дані про основні водні об'єкти регіону, їх довжину, застосування для туристичних цілей та особливості використання в рекреаційних цілях, таких як водні види спорту та риболовля. Річка Південний Буг, яка є однією з основних водних артерій Середнього Побужжя, має велике значення для розвитку водного туризму, рибальства та рекреації [19, с.289].

Таблиця 2.3.

Кліматичні умови

Показник	Значення	Примітки
Середня температура січня	-2°C - 0°C	Холодна зима з незначними опадами.
Середня температура липня	22°C - 24°C	Тепле літо з рідкісними дощами.
Кількість опадів (річна)	400-500 мм	Помірні опади, переважно в осінньо-весняний період.

У таблиці 2.3 представлено кліматичні умови регіону, включаючи середні температури за місяцями та кількість опадів, що впливають на туристичний потік та можливості для відпочинку в різні сезони. Клімат регіону є значним чинником, що визначає комфортність перебування туристів. Середнє Побужжя має континентальний клімат, що характеризується жарким літом та помірною зимою.

Таблиця 2.4.

Рельєф

Тип рельєфу	Опис	Потенціал для туризму
-------------	------	-----------------------

Рівнина	Переважає на більшій частині регіону	Великий потенціал для активних видів відпочинку, екологічних турів.
Холми	Невеликі підвищення в північних районах	Ідеальне місце для пішохідного туризму.
Лісисті території	Ліси в заповідниках та національних парках	Дозволяють проводити еко-тури та пішохідні маршрути.

Ця таблиця 2.4 описує типи рельєфу Середнього Побужжя, їх особливості та потенціал для розвитку різних видів туризму, таких як пішохідні маршрути та екстремальні види спорту. Рельєф Середнього Побужжя є різноманітним і має великий потенціал для розвитку гірськолижного туризму, екстремальних видів спорту та екологічних маршрутів.

Таблиця 2.5.

Рослинність та флора

Вид рослинності	Тип місцевості	Рідкість	Важливість для туризму
Лісові екосистеми	Ліси, заповідники	Рідкісні види	Підвищення інтересу до екологічного туризму.
Степова рослинність	Степи, лугові простори	Рідкісні види	Популярні для наукових турів.
Водні рослини	Водойми, болота	Низька частка рідкісних видів	Підходять для ботанічних турів.

Таблиця 2.5 включає дані про флору регіону, зокрема про рідкісні та занесені до Червоної книги види рослин, що є відповідним для екологічного туризму та досліджень у природничих науках. Флора Середнього Побужжя представлена різноманітними видами рослин, що є цінними для екологічного туризму. Багато з них занесені до Червоної книги України. [24, с 130]

Природні ресурси Середнього Побужжя є головним активом для розвитку туристично-рекреаційної діяльності в регіоні. Географічне розташування, багаті водні ресурси, сприятливі кліматичні умови та різноманітний рельєф створюють значний потенціал для розвитку різних видів туризму, таких як екологічний, водний, пішохідний туризм та інші. Середнє Побужжя є релевантним регіоном для розвитку туристичної та рекреаційної діяльності, зокрема завдяки своїм унікальним природним ресурсам. Територія, що охоплює південні райони України, багата природними об'єктами, які мають високий

потенціал для розвитку різних видів туризму. Особливе значення мають ландшафти, водні ресурси, флора і фауна регіону, що надають можливість для різноманітних туристичних маршрутів, активного відпочинку та екологічного туризму.

Річка Південний Буг, яка протікає через Середнє Побужжя, є основною водною артерією для регіону. Це не лише джерело питної води та зрошення, але й важливий елемент для розвитку водного туризму, зокрема для організації прогулянок на каное, каяках та водних екскурсій. Окрім Південного Бугу, інші річки, такі як Інгул та Мертвовод, також сприяють розвитку туристичних маршрутів, особливо в контексті риболовлі та екологічного туризму. В регіоні знаходяться кілька природних заповідників та національних парків, які сприяють розвитку екологічного туризму. До них належать *Національний природний парк "Бузький Гард"*, який є частиною ландшафтного резервату, що охоплює різноманітні природні комплекси, зокрема степи, ліси та скелясті ділянки, та *Парк природи "Чорноморський"* в південній частині області, який забезпечує можливості для організованих екскурсій та проведення наукових досліджень [21, с 215].

Рельєф Середнього Побужжя відрізняється значною варіативністю. Відкрита степова місцевість, лісисті ділянки, карстові утворення, скелі і долини річок створюють чудові можливості для активного туризму, зокрема для пішохідного туризму, скелелазіння та альпінізму. Ці ландшафти приваблюють туристів, які шукають пригоди та нові маршрути для дослідження. Крім того, регіон має ряд мальовничих куточків, що є ідеальними для організації кемпінгів та туристичних таборів. Клімат Середнього Побужжя є континентальним, з теплим літом та помірно холодною зимою. Середні температури липня становлять +25°C, а січня — близько -5°C. Забезпечує сприятливі умови для літнього та осіннього туризму. Висока кількість сонячних днів протягом року дозволяє активно використовувати природні ресурси для розвитку різних видів відпочинку, таких як піші прогулянки, велотуризм і риболовля.

Середнє Побужжя багате на рослинний і тваринний світ, що зумовлює його популярність серед любителів природи та дослідників. В регіоні можна зустріти рідкісні види рослин, такі як *листи сонця*, *лаванда вузьколиста* та *дикі орхідеї*, які є значною частиною біорізноманіття. Що стосується тварин, то в цих місцях мешкають дика коза, лисиці, борсуки, а також рідкісні види птахів, що привертають увагу орнітологів і екологічних туристів. Ландшафти Середнього Побужжя характеризуються великою різноманітністю природних зон: від степових ділянок до лісистих територій і берегів річок. Природні утворення, такі як *Бузькі скелі*, є природними пам'ятками, що додають унікальності регіону і можуть стати основними об'єктами для пішохідних турів, екскурсій та наукових досліджень [9, с. 256].

Оскільки велика частина території регіону займається сільським господарством, такі ділянки використовуються для агротуризму. Гостям пропонують можливість побувати на місцевих фермах, дізнатись про традиційне землеробство та брати участь в зборі врожаю, що є популярною формою туризму для сімей з дітьми та тих, хто хоче побути на природі та відпочити від міського життя. Природні ресурси регіону переплітаються з його культурно-історичним багатством. У Середньому Побужжі є численні археологічні пам'ятки, зокрема залишки стародавніх поселень, кургани та фортеці. Особливої уваги заслуговують такі об'єкти, як *фортеця Бужанка* та *Чортомлицька археологічна зона*, які активно використовуються для організації пізнавальних екскурсій та історичних турів. Регулювання туризму через збереження природних територій є істотним елементом розвитку регіону. Зростаючий інтерес до екологічного туризму спонукає до створення нових природних маршрутів та екологічних стежок. Зокрема, національний парк "Бузький Гард" став популярним серед екологічних туристів, які хочуть насолоджуватися чистотою природи, дізнаватися більше про флору та фауну регіону та брати участь у природоохоронних проектах. Завдяки сприятливим природним умовам, зростаючому інтересу до екологічного та активного туризму, Середнє Побужжя має високий потенціал для розвитку

інфраструктури туризму. Планується збільшення кількості туристичних об'єктів, зокрема організація нових природних і культурних маршрутів, будівництво рекреаційних зон і поліпшення умов для розміщення туристів.

Отже, ці фактори створюють сприятливі умови для розвитку туристичної інфраструктури, що, у свою чергу, допоможе залучити більше туристів і сприятиме економічному зростанню регіону.

2.2. Культурно-історична спадщина та туристична інфраструктура

Середнє Побужжя має багатий культурно-історичний потенціал, який відіграє основну роль у розвитку туристичної інфраструктури. Завдяки своїм історичним пам'яткам, археологічним об'єктам та культурним традиціям, регіон може стати привабливим для туристів, які цікавляться історією, культурою та архітектурною спадщиною. Окрім того, розвиток інфраструктури туризму, включаючи готелі, ресторани, туристичні маршрути та транспортні засоби, є головним чинником для залучення туристів [29, с.174].

Таблиця 2.6.

Основні культурно-історичні пам'ятки Середнього Побужжя

Пам'ятка	Тип пам'ятки	Місцезнаходження	Опис
Фортеця Бужанка	Архітектурна пам'ятка	Миколаївська область	Середньовічна фортеця, важливий оборонний об'єкт часів козаччини.
Чортомлицька археологічна зона	Археологічна пам'ятка	Херсонська область	Місце археологічних розкопок стародавніх поселень.
Миколаївський краєзнавчий музей	Музей	Миколаїв	Музей, що представляє історію, культуру та природу регіону.
Свято-Миколаївський собор	Архітектурна пам'ятка	Миколаїв	Культова споруда, важлива частина історичної спадщини міста.
Кам'яні монументи "Бузький Гард"	Природно-історична пам'ятка	Миколаївська область	Важливе історичне та природне місце, включає стародавні кам'яні пам'ятки.
Костел Святого Вацлава	Архітектурна пам'ятка	Баштанка, Миколаївська область	Один із найстаріших костелів регіону, важливий архітектурний об'єкт.
Успенський	Релігійна	Херсонська область	Стародавній монастир,

монастир	пам'ятка		частина духовної спадщини Середнього Побужжя.
----------	----------	--	---

Вищезгадані пам'ятки таблиці 2.6 є помітними елементами культурної спадщини Середнього Побужжя. Вони не лише мають історичне значення, але й привертають увагу туристів, які шукають нові пізнавальні можливості. Фортеця Бужанка та Чортомлицька археологічна зона є частинами історії козацтва та раннього середньовіччя, в той час як релігійні пам'ятки, такі як Свято-Миколаївський собор, надають туристам можливість зануритись у культурні та духовні традиції регіону.

Таблиця 2.7.

Туристична інфраструктура Середнього Побужжя

Інфраструктурний об'єкт	Тип інфраструктури	Місцезнаходження	Опис
Готель "Приморський"	Готель	Миколаїв	Один з найпопулярніших готелів для туристів, що відпочивають на узбережжі.
Ресторан "Мрія"	Ресторан	Баштанка, Миколаївська область	Ресторан з традиційною українською кухнею, популярний серед туристів.
Туристичний центр "Південний Буг"	Туристичний центр	Миколаїв, Миколаївська область	Центр організації водного туризму, пропонує екскурсії по річці.
Транспортна компанія "Бузький Транс"	Транспортна компанія	Миколаїв	Забезпечує перевезення туристів по основних маршрутах регіону.
Велосипедна станція "Вело-Подорож"	Спортивна інфраструктура	Миколаїв, Херсонська область	Пропонує туристам велосипеди для оренди та організацію велопоходів.
Кемпінг "Зелені береги"	Рекреаційна зона	Миколаївська область	Організоване місце для кемпінгів та активного відпочинку на природі.
Музей народної архітектури	Музей	Херсонська область	Музей, присвячений збереженню народних традицій та архітектурних об'єктів.

Туристична інфраструктура таблиця 2.7 Середнього Побужжя представлена різноманітними об'єктами, що сприяють розвитку туризму. Готелі

та ресторани забезпечують комфорт туристів, а спеціалізовані туристичні центри і транспортні компанії допомагають організувати різні види активного відпочинку. Велосипедні станції та кемпінги пропонують туристам можливості для проведення часу на природі. У музеях та історичних об'єктах можна дізнатися більше про багатство культури та історії регіону.

Таблиця 2.8.

Транспортне сполучення Середнього Побужжя

Транспортний засіб	Тип сполучення	Місцезнаходження	Опис
Автобуси міжміського сполучення	Автобусний транспорт	Миколаїв — Херсон	Важливі маршрути для міжміського сполучення в межах регіону.
Пором "Середній Буг"	Водний транспорт	Миколаїв — Березанка	Пором для туристів, що хочуть відвідати природні зони на воді.
Прокат автомобілів	Оренда транспортних засобів	Миколаїв, Херсон	Оренда автомобілів для туристів, які хочуть самостійно подорожувати.

Транспортне сполучення таблиця 2.8 у Середньому Побужжі розвинене і включає різноманітні види транспорту. Автобуси забезпечують міжміське сполучення, а поромні перевезення додають можливість організувати екскурсії по водним маршрутам. Прокат автомобілів допомагає туристам більш гнучко планувати свої подорожі та відвідування віддалених місць регіону [44, с. 165].

Дані ілюструють істотність розвитку інфраструктури для подальшого зростання туристичного потенціалу Середнього Побужжя. Природні та культурно-історичні ресурси регіону, в поєднанні з належною інфраструктурою, можуть стати основою для процвітання туристичної галузі. Серед культурно-історичних пам'яток, що є потенціалом для розвитку туризму в Середньому Побужжі, варто зазначити численні архітектурні та релігійні споруди. Особливу увагу варто приділити музеям, які зберігають історію та культуру регіону. Наприклад, Музей морського флоту в Миколаєві є не лише поважним культурним об'єктом, але й місцем, де можна дізнатися про багаті традиції мореплавства та кораблебудування, які характерні для цього регіону. Миколаїв, як центр кораблебудування, має довгу історію, і музеї, які зберігають

цю спадщину, можуть стати відповідними пунктами для туристичних маршрутів.

Значущою пам'яткою є Кам'яні хрести на Миколаївщині, що відомі своєю загадковістю та давнім походженням. Ці пам'ятки народної архітектури та сакральні місця можуть бути цікавими для тих, хто цікавиться історією та культурними традиціями регіону. Розвиток туристичної інфраструктури є надзвичайно значним для залучення гостей. Окрім готелів та ресторанів, основну роль у розвитку туризму відіграють інші об'єкти інфраструктури, такі як туристичні кемпінги, що дозволяють туристам насолоджуватися природою в комфортних умовах. Одним з популярних місць для кемпінгів є Бузькі острови, де можна не лише відпочити на природі, а й здійснити активні види відпочинку, зокрема, водні прогулянки, риболовлю та екологічні тури [2, с. 192].

Загалом, Середнє Побужжя активно розвиває екотуризм, і це напрямок, який здатний привернути увагу все більшої кількості туристів. Наявність національних природних парків, таких як "Бузький Гард" або природно-заповідних зон, робить регіон привабливим для любителів екологічного туризму та активного відпочинку. Ці території є помітним не лише для розвитку туризму, але й для збереження природної спадщини. Туристична інфраструктура також включає інтернет-ресурси, які допомагають туристам планувати свої поїздки. Створення офіційних вебсайтів для туризму та соціальних мереж, де розміщуються актуальні відомості про пам'ятки, готелі, ресторани та туристичні маршрути, є головним кроком у розвитку туризму. Ці ресурси дозволяють збільшити видимість регіону на міжнародному ринку.

Окрему увагу потрібно приділити розвитку інфраструктури для організованих туристичних груп, особливо для шкільних екскурсій та тематичних турів. Середньому Побужжю є потенціал для залучення молоді, зокрема школярів та студентів, до знайомства з історією та природними ресурсами. Організація освітніх екскурсій у музеї, на археологічні та історичні об'єкти може значно сприяти популяризації регіону серед молодих туристів. Налагодження співпраці з міжнародними туристичними компаніями дозволить

залучити іноземних туристів. Розвиток інфраструктури для іноземців, таких як багато мовні послуги в готелях та музеях, а також покращення транспортних зручностей, є основним кроком для розвитку інтернаціонального туризму.

Значним методом є розвиток сільського туризму, який надає можливість знайомитись з культурою сільських поселень, традиціями місцевих мешканців, їхньою гастрономією та побутом. Регулярно проводяться фестивалі та ярмарки, де можна придбати місцеві вироби, спробувати страви традиційної кухні та дізнатися про народні ремесла. Туристична інфраструктура регіону активно інтегрується з іншими секторами економіки, зокрема з сільським господарством. Сільськогосподарські ферми організовують тури, де туристи можуть самостійно збирати ягоди, овочі, фрукти, що стало популярним серед сімей з дітьми та гурманів, які цікавляться екологічними продуктами. Помітним елементом розвитку туризму є покращення інфраструктури для доступності для людей з обмеженими можливостями. Створення безбар'єрного середовища на туристичних об'єктах та в інфраструктурі стане релевантним кроком до забезпечення рівних можливостей для всіх категорій туристів [36,с.192].

Таким чином, культурно-історичний потенціал Середнього Побужжя, поєднаний з розвиваючою інфраструктурою, здатний стати основою для стабільного розвитку туристичної галузі та забезпечити сталий розвиток регіону.

2.3. Сучасний стан та тенденції розвитку туризму в Середньому Побужжі

Туризм у Середньому Побужжі є головною складовою економіки регіону, оскільки забезпечує значний внесок у розвиток місцевих громад, створення нових робочих місць та популяризацію культурної спадщини. В останні роки спостерігається активізація туристичних потоків завдяки поєднанню природних, культурних і історичних ресурсів регіону, а також завдяки покращенню інфраструктури та активному розвитку екологічного туризму,

агротуризму та культурних заходів. Із головних причин зростання популярності Середнього Побужжя серед туристів є багатство природних ресурсів, таких як річки, ліси та природні заповідники. Регіон відзначається великою кількістю природних пам'яток, що приваблюють туристів з різних куточків України та з-за кордону. Серед головних природних об'єктів, що визначають туристичний потік, можна виділити Бузький гірський національний парк та численні озера й заповідники, що слугують центрами для екологічного туризму. Також у регіоні є чудові можливості для активного туризму, зокрема для пішохідних, вело- та водних подорожей.

Серед культурно-історичних пам'яток Середнього Побужжя варто відзначити численні архітектурні пам'ятки, музеї, фортеці та церкви, що мають велике значення для розвитку культурного туризму. Окрім того, активно розвиваються етнографічні та історичні тури, що знайомлять туристів з традиціями та побутом місцевих мешканців, їх ремеслами, кухнею та фольклором. Місцеві фестивалі, такі як "Бузька осінь", "Свято меду" та інші, привертають велику кількість туристів і сприяють популяризації місцевих культурних традицій. Розвиток туристичної інфраструктури є основною складовою частиною процесу залучення туристів. У регіоні активно розвивається готельний бізнес, зокрема на берегах річки Південний Буг та навколо природних парків. З'являються нові готелі, кемпінги та бази відпочинку, що відповідають вимогам сучасного туриста. Одним з перспективних напрямків є розвиток сільського туризму, що дозволяє залучити туристів до відпочинку в екологічно чистих районах і познайомити їх з традиційним способом життя на селі [39, с. 172].

Значним методом розвитку туризму є покращення транспортної інфраструктури. Регіон має розвинену транспортну мережу, включаючи автомобільні та залізничні сполучення, що забезпечують зручний доступ до основних туристичних об'єктів. Однак деякі райони регіону потребують покращення дорожньої інфраструктури, особливо в контексті розвитку сільського туризму та туристичних маршрутів в віддалених місцевостях.

Проблеми з транспортними сполученнями є також в частині віддалених природних та історичних пам'яток, до яких необхідно прокладати спеціалізовані туристичні маршрути. Оскільки природний потенціал регіону є однією з основних його переваг, екологічний туризм має великий потенціал для подальшого розвитку. За останні роки спостерігається збільшення кількості екскурсійних груп, що відвідують національні парки та природні заповідники, особливо в літній та осінній періоди.

Місцеві громади активно розвивають агротуризм, пропонуючи туристам можливість ознайомитися з традиційними методами сільського господарства, брати участь у зборі врожаю або виготовленні народних виробів. Сільський туризм є дуже популярним серед туристів, які шукають спокійний відпочинок на природі та бажають відпочити від міської метушні. Серед молоді популярними є активні види відпочинку, такі як велотури, пішохідні маршрути, кемпінги. Окрім того, сімейний туризм в Середньому Побужжі теж активно розвивається, зокрема через спеціалізовані дитячі табори, екскурсії та культурні заходи, орієнтовані на родини [25, с.178].

У розвиток туризму все більше активно інтегруються сучасні інтернет-технології. Мобільні додатки для туристів, онлайн-бронювання житла, інтерактивні карти та екскурсії стають невід'ємною частиною туристичної інфраструктури. Збільшення кількості культурних та спортивних заходів на території регіону сприяє залученню туристів. Фестивалі, виставки, музичні та театральні вистави активно привертають увагу як місцевих, так і іноземних туристів. Враховуючи історичне значення міст регіону, відбувається розвиток урбаністичних маршрутів, які включають екскурсії по старовинних центрах міст, музеях, культурних установах та сучасних інфраструктурних об'єктах.

Перспективи розвитку:

~ Продовження розвитку та модернізація готельного та ресторанного бізнесу на основі підвищення якості послуг та створення нових готельних комплексів для різних категорій туристів.

~ Подальше удосконалення транспортної мережі для покращення доступності віддалених туристичних об'єктів.

~ Розширення екологічного, агротуризму, а також розвитку туризму на основі місцевих традицій, ремесел і культурних практик.

Розвиток туризму в Середньому Побужжі має значний потенціал і є стратегічно важливим для економічного розвитку регіону. Пандемія COVID-19 значно вплинула на розвиток туристичної галузі в Україні та в Середньому Побужжі зокрема. За часи карантинних обмежень спостерігалось суттєве зниження потоку туристів, особливо іноземних. Водночас внутрішній туризм в Україні отримав певний імпульс до розвитку. Люди почали більше віддавати перевагу подорожам національними маршрутами, шукаючи безпечніші варіанти відпочинку в межах країни. Явище також торкнулося й Середнього Побужжя, оскільки туристи почали відкривати для себе нові місця для відпочинку, в тому числі природні зони й сільські території [33, с.180].

Зростаюча популярність екологічного туризму є однією з головних тенденцій, що спостерігається в Середньому Побужжі. Регіон багатий на природні ландшафти, тому екологічний туризм має великий потенціал для розвитку. Значним методом є збереження природних ресурсів і сталий розвиток туризму, який не шкодить навколишньому середовищу. З цією метою проводяться різні заходи, спрямовані на екологічну освіту туристів, а також створюються екологічно чисті маршрути для пішохідних, вело- та водних подорожей. Серед тенденцій, що набирають популярності в Середньому Побужжі, можна виділити спортивний туризм. Природні умови регіону, зокрема річки, ліси та гори, сприяють розвитку активних видів відпочинку, таких як рафтинг, пішохідні тури, велоспортивні маршрути та спортивні змагання на природі. Особливу увагу варто звернути на розвиток водного туризму: річка Південний Буг є одним з основних водних шляхів для організації рафтингових і каякінгових турів, що приваблює туристів не лише з України, але й з інших країн.

Однією з перспективних тенденцій розвитку туризму в Середньому Побужжі є інтеграція сучасних цифрових технологій у туристичну інфраструктуру. Це включає створення мобільних додатків для туристів, онлайн-бронювання туристичних послуг, інтерактивні карти та додатки, які дозволяють туристам знаходити маршрути, цікаві місця та об'єкти на своїх телефонах. Інтерактивні тури та віртуальні музеї також набувають популярності серед мандрівників, що дозволяє їм познайомитися з історією та культурною спадщиною регіону навіть на відстані. Культурно-пізнавальний туризм продовжує бути популярним напрямком розвитку в Середньому Побужжі. Враховуючи багатство історичних, архітектурних та культурних пам'яток, цей тип туризму активно розвивається. Музеї, фортеці, старовинні церкви, археологічні пам'ятки, а також етнографічні комплекси — усе це стає частиною екскурсійних маршрутів. Туристи мають можливість ознайомитися з історією регіону, його культурними традиціями та ремеслами, що сприяє збереженню культурної спадщини та її популяризації серед нових поколінь [12, с. 149].

Значною перспективною тенденцією є розвиток гастрономічного туризму. Середнє Побужжя, завдяки своїй багатій культурі та традиціям, може запропонувати туристам унікальні кулінарні маршрути, що включають дегустації місцевих страв, знайомство з народними традиціями приготування їжі, а також участь у майстер-класах з приготування традиційних страв. Багато туристів, подорожуючи регіоном, шукають можливість спробувати страви, характерні для цієї території, що додає ще одну грань до туризму в Середньому Побужжі. Для подальшого розвитку туризму в Середньому Побужжі необхідне залучення інвестицій у створення нових туристичних об'єктів, інфраструктуру та розвиток місцевих громад. Як відомо, державні інвестиції на розвиток туризму є обмеженими, тому варто залучати приватні інвестиції через державні програми підтримки туризму, а також шляхом співпраці з міжнародними організаціями, що можуть надати необхідні ресурси для розвитку туризму в регіоні.

Одним із шляхів підвищення конкурентоспроможності туристичного сектора є розвиток туристичних кластерів, де різні туристичні об'єкти (готелі, ресторани, культурні та природні пам'ятки) об'єднуються в єдину туристичну мережу. Кластери сприяють більш ефективному використанню ресурсів, створенню комплексних туристичних продуктів і залученню різних категорій туристів. Розвиток туризму в Середньому Побужжі не буде ефективним без підвищення рівня обслуговування та професіоналізму кадрів. Для цього необхідно проводити навчання працівників туристичної сфери, підвищувати кваліфікацію гідів, організаторів турів, готельного та ресторанного персоналу, а також створювати програми стажувань і практик для молоді. Дозволить забезпечити високий рівень сервісу та задоволення потреб туристів [32, с. 310].

Отже, головним є розвиток міжнародної співпраці в туристичній сфері. Оскільки Середнє Побужжя має значний потенціал для залучення іноземних туристів, розвиток міжнародних зв'язків може стати основним фактором для зростання туристичних потоків. Включає участь у міжнародних туристичних виставках, організацію рекламних кампаній за кордоном та налагодження співпраці з іноземними туристичними агентствами та операторами.

РОЗДІЛ 3. Перспективи розвитку туристично-рекреаційного комплексу Середнього Побужжя

3.1. Основні напрями розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону

Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу Середнього Побужжя має значний потенціал для економічного зростання регіону. Оскільки цей регіон поєднує природні, культурні та історичні ресурси, для його розвитку можна визначити кілька основних напрямів, що сприятимуть залученню туристів, створенню нових робочих місць і розвитку інфраструктури. Екологічний туризм є одним із найбільш перспективних напрямків для Середнього Побужжя, з огляду на багатство природних ресурсів регіону. Природні ландшафти, численні озера, річки та ліси є ідеальними для проведення екологічних турів, пішохідних прогулянок, кемпінгу та велотуризму. Зокрема, розвиток екологічно чистих турів може включати організацію відвідувань природоохоронних територій, проведення навчальних програм для туристів щодо збереження навколишнього середовища, а також створення екологічно чистих туристичних маршрутів, які сприятимуть охороні природи [31, с. 230].

Середнє Побужжя має значний потенціал для розвитку водного туризму завдяки річці Південний Буг та численним притокам. Водний туризм може включати рафтинг, каякінг, каное-тури, риболовлю та організацію круїзів. Оскільки річка є істотною транспортною артерією для регіону, розвиток водного туризму дозволить створити додаткові можливості для відпочинку та рекреації, а також залучити інвестиції у будівництво готелів та баз відпочинку на воді. Сільський туризм є основним напрямом розвитку для сільських територій Середнього Побужжя. Цей тип туризму дозволяє туристам не лише відпочити в природних умовах, але й зануритися в атмосферу місцевої культури, традицій та ремесел. Головною складовою є організація агроекологічних маршрутів, які включають відвідування фермерських господарств, участь у процесах збору врожаю, дегустації місцевих продуктів, а

також знайомство з ремеслами та народними традиціями. Такий туризм дозволить значно поліпшити економічну ситуацію на сільських територіях, забезпечуючи додаткові доходи для місцевих громад.

Завдяки багатій культурній та історичній спадщині, Середнє Побужжя може стати центром для розвитку культурно-пізнавального туризму. Включення регіону до історичних маршрутів України дозволить залучити туристів, які зацікавлені в археології, історії, мистецтві та архітектурі. Історичні пам'ятки, такі як старовинні фортеці, храми, музеї та археологічні пам'ятки, можуть стати основою для створення екскурсійних маршрутів, які охоплюють основні пам'ятки регіону. Основним елементом є розвиток інфраструктури для організації таких турів, включаючи туристичні центри, інформаційні пункти та гідів, а також організація фестивалів та культурних подій. Гастрономічний туризм є важливим аспектом, який сприяє розвитку туризму в Середньому Побужжі. Регулярні гастрономічні фестивалі, дегустації місцевих страв, популяризація традиційної української кухні можуть привернути увагу туристів, які хочуть познайомитися з культурою через їжу. Створення гастрономічних маршрутів, де туристи зможуть відвідати локальні фермерські господарства, пекарні, ресторани та кафе, може стати значним елементом туристичного продукту регіону [20, .с. 195].

Медичний туризм є ще одним перспективним напрямом для розвитку Середнього Побужжя. Завдяки природним ресурсам, включаючи мінеральні води та грязьові лікувальні курорти, регіон має значний потенціал для розвитку цієї галузі. Лікувальні комплекси, санаторії та спа-центри можуть привабити туристів, які шукають не лише відпочинок, але й оздоровлення. Програми медичного туризму можуть включати лікування хвороб опорно-рухового апарату, шкірних захворювань, а також курси загального оздоровлення. Для ефективного розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону необхідне покращення транспортної інфраструктури. Розвиток автодоріг, залізничних маршрутів, а також організація нових транспортних послуг (наприклад, водного транспорту на річці Південний Буг) допоможе зробити регіон більш доступним

для туристів. Більш активне використання сучасних технологій для бронювання транспортних послуг та екскурсій також має значне значення.

Для розширення туристичного потенціалу варто розробити нові туристичні продукти, що включатимуть поєднання різних видів туризму. Наприклад, інтегровані тури, що поєднують елементи культурно-пізнавального туризму, екологічного туризму, водних і активних видів відпочинку, можуть створити унікальні маршрути, що приваблять туристів з різними інтересами. Також варто звернути увагу на розвиток корпоративного туризму, який може включати організацію тренінгів, семінарів, тимбілдінгів і корпоративних відпочинків. Активне просування туристичних продуктів Середнього Побужжя на міжнародних ринках є помітною складовою розвитку туризму в регіоні. Участь у міжнародних туристичних виставках, реклама в міжнародних туристичних путівниках та онлайн-платформах дозволить привернути увагу іноземних туристів і збільшити приплив іноземної валюти до регіону [40, с. 241].

Залучення місцевих громад до розвитку туризму має значне значення для сталого розвитку регіону. Місцеві жителі можуть брати активну участь у створенні туристичних продуктів, організації екскурсій, проведенні майстер-класів та інших заходів. Залучення місцевого бізнесу, зокрема малих готелів, ресторанів, фермерських господарств, до розвитку туристичних послуг забезпечить економічну вигоду для місцевих жителів і сприятиме сталому розвитку туризму в регіоні. Перспективи розвитку туристично-рекреаційного комплексу Середнього Побужжя є дуже перспективними, при умові правильної координації різних напрямів розвитку, активного залучення інвестицій, створення належної інфраструктури та популяризації регіону серед внутрішніх і міжнародних туристів. Незважаючи на те, що Середнє Побужжя не має великих гірських масивів, регіон має потенціал для розвитку зимового туризму. Може включати сноу-туризм, катання на лижах та сноубордах, сани та інші зимові активності. Певні райони можуть бути використані для організації лижних спусків, прокладання зимових туристичних маршрутів і створення

зимових курортів з інфраструктурою для активного відпочинку. Також варто розвивати сільські готелі та бази відпочинку, які можуть надавати послуги зимового відпочинку для сімей та груп туристів.

Із напрямів розвитку є створення тематичних парків, які можуть стати основним елементом туристичної інфраструктури регіону. Наприклад, екологічні та історичні парки, що об'єднують природні ландшафти з навчальними та культурними програмами, стануть не тільки цікавими для туристів, але й допоможуть підвищити екологічну свідомість громадян. Такі парки можуть включати зони для активного відпочинку, виставки, музеї на відкритому повітрі, дитячі ігрові зони та ресторани, що пропонують національні страви. Велосипедний туризм стає все більш популярним в Україні, і Середнє Побужжя має всі можливості для розвитку цієї тенденції. Створення велосипедних маршрутів, організація велофестивалів та турів по природних та історичних об'єктах регіону дозволить залучити активних туристів і сприяти розвитку спортивного туризму. Розвиток велосипедної інфраструктури включає встановлення станцій прокату велосипедів, створення спеціальних велодоріжок та зон для відпочинку, а також співпрацю з місцевими підприємцями, щоб туристи могли комфортно подорожувати на велосипедах по регіону [11, с 208].

Для подальшого розвитку туристично-рекреаційного потенціалу Середнього Побужжя значним є залучення міжнародних партнерів. Створення двосторонніх і багатосторонніх угод з іншими країнами для розвитку туризму, обмін досвідом, спільне організування заходів і фестивалів на міжнародному рівні сприятимуть збільшенню потоку туристів до регіону. Міжнародні виставки, конференції, форуми, а також участь у глобальних ініціативах із збереження природної спадщини та розвитку сталого туризму стануть платформою для просування регіону на світовій арені. Сталий розвиток туризму стає цінним чинником для збереження природного середовища та розвитку місцевих громад. Впровадження принципів «зеленого» туризму дозволить Середньому Побужжю утримувати баланс між економічним розвитком та збереженням природи. Зокрема, релевантними є енергоефективні

готелі, використання відновлювальних джерел енергії, створення екологічних маршрутів і використання локальних екологічно чистих продуктів у туристичних послугах. Сприятиме залученню екологічно свідомих туристів, готових платити за сталий відпочинок.

Залучення туристів з України є основним напрямом розвитку для Середнього Побужжя. Використання медіа, реклами на соціальних мережах, створення блогів та інформаційних порталів про регіон дозволить покращити його імідж і популяризувати серед внутрішніх туристів. Важливим аспектом є розробка нових маркетингових стратегій, які зможуть привернути увагу молодих людей, сімей з дітьми та туристів, які шукають недорогі варіанти для відпочинку. Розвиток туристично-рекреаційного потенціалу Середнього Побужжя також потребує підвищення рівня кваліфікації фахівців, які працюють у сфері туризму. Організація курсів, семінарів та тренінгів для гідів, адміністраторів, менеджерів готелів та ресторанів дозволить забезпечити високий рівень обслуговування туристів і сприятиме розвитку туристичної індустрії. Окрім цього, варто розвивати креативні програми навчання, що відповідатимуть сучасним тенденціям та вимогам міжнародного ринку [11,с.208].

Значних елементів є вдосконалення туристичної інфраструктури для осіб з обмеженими можливостями. Створення доступних для людей з інвалідністю маршрутів, готелів з інклюзивними умовами, спеціальних транспортних засобів, а також надання послуг для людей з різними формами обмежень дозволить розширити аудиторію туристів і забезпечити рівні можливості для всіх. Унікальні традиції, народні ремесла та культури є помітною складовою туристичного потенціалу регіону. Середнє Побужжя має значний потенціал для розвитку туризму на основі місцевих ремесел: від організації майстер-класів з традиційного рукоділля до створення ремісничих ярмарків. Створення центрів культури, виставок та фестивалів ремесел не тільки популяризуватиме регіон, а й допоможе зберегти культурну спадщину та залучити туристів, зацікавлених у традиціях та мистецтві.

Таким чином, залучення місцевих підприємців до розвитку туристичної галузі забезпечить більш ефективне і сталий розвиток регіону. Програми підтримки малих бізнесів, стартапів у галузі туризму, створення спільних ініціатив між державними органами та приватними компаніями можуть стимулювати розвиток нових туристичних послуг і залучення інвестицій. Місцеві підприємства можуть розвивати готельний бізнес, ресторани, транспортні послуги, сувенірну продукцію, що позитивно вплине на економіку регіону.

3.2. Маркетингові стратегії просування туристичних продуктів

Для ефективного розвитку туристично-рекреаційного потенціалу Середнього Побужжя варто розробити та реалізувати стратегії маркетингового просування, які дозволяють не лише привернути увагу потенційних туристів, але й забезпечити стійкий попит на туристичні послуги. Основні напрямки маркетингових стратегій включають: Першим кроком до успішного маркетингу є формування сильного бренду для Середнього Побужжя. Бренд має відображати унікальні природні, культурні та історичні особливості регіону, створюючи позитивний імідж серед потенційних туристів. Слоган, логотип та загальна концепція повинні акцентувати на унікальності цього регіону як туристичного напрямку. Регіон може бути представленим як місце для активного відпочинку, культурних досліджень, а також екологічного туризму.

Маркетингові стратегії повинні орієнтуватися на конкретні групи туристів. Сегментація ринку допомагає визначити найбільш перспективні напрямки для розвитку, а також дозволяє розробити персоналізовані пропозиції для кожної категорії споживачів [6, с. 162]. Помітними сегментами для Середнього Побужжя є:

- ~ Молодь і активні туристи, які шукають екстремальні види туризму, велосипедні маршрути та пригодницькі подорожі.

~ Сім'ї з дітьми, які потребують спокійних та безпечних маршрутів, дитячих розважальних програм і екологічного туризму.

~ Люди середнього віку та пенсіонери, які шукають оздоровчий та культурний відпочинок, а також спокійні екскурсії та релаксацію на природі.

Сучасні технології надають величезні можливості для маркетингу, зокрема через Інтернет та соціальні мережі. Створення сайтів, блогів, а також активна присутність у соціальних мережах (Facebook, Instagram, TikTok) є основними інструментами для просування туристичних продуктів. Регіон може створювати яскраві візуальні матеріали, такі як фото та відео турів, природних ландшафтів, культурних подій, які будуть залучати увагу потенційних туристів. Також значним акцентом є SEO-просування, що дозволяє покращити видимість туристичних пропозицій у пошукових системах. Іншим релевантним етапом є співпраця з туристичними компаніями та агентствами. Спільні маркетингові кампанії, участь у туристичних виставках та форумах дозволяють просувати регіон на більш широку аудиторію, включаючи міжнародних туристів. Створення пакету турів з додатковими послугами (транспорт, гіді, проживання, харчування) дозволить туристам отримати комплексну пропозицію за доступною ціною, що буде стимулювати їх приїзд до регіону [34, с 220].

Хоча цифрові канали займають лідируючі позиції у сучасному маркетингу, традиційні форми реклами залишаються важливими. Рекламні матеріали (брошури, плакати, журнали) можна поширювати на туристичних виставках, у готелях, ресторанах та транспортних засобах. Регіональні ЗМІ також можуть стати ефективним каналом для просування туристичних продуктів, інформуючи місцеве населення про нові можливості для відпочинку та туризму. Розробка мобільного додатку, який містить інформацію про туристичні маршрути, готелі, ресторани, заходи та екскурсії в Середньому Побужжі, може стати зручним інструментом для туристів. Додаток може включати карти, маршрути, знижки на туристичні послуги, а також можливість бронювання послуг через смартфон. Такі додатки є зручним інструментом для

покращення досвіду відпочинку та дозволяють туристам швидко отримувати всю необхідну інформацію.

Організація культурних подій, фестивалів, ярмарків, виставок, спортивних заходів є ефективним способом для привертання уваги до регіону. Може бути фестиваль народних ремесел, музичний фестиваль, еко-форум або спортивний захід на відкритому повітрі. Такі події не тільки приваблюють туристів, але й активно популяризують культуру, традиції та природну красу Середнього Побужжя. Створення системи лояльності для постійних туристів, наприклад, знижки на наступні тури, бонуси за рекомендації або спеціальні пропозиції для родин, допомагає збільшити кількість повторних візитів. Також створює позитивний імідж регіону, оскільки туристи почуваються бажаними та оціненими за свої візити.

Сучасні туристи активно користуються відгуками на платформах, таких як TripAdvisor, Google Reviews, а також рекомендаціями на соціальних мережах. Активне залучення туристів до написання відгуків, а також моніторинг цих відгуків дозволяє покращити якість послуг і створити позитивну репутацію Середнього Побужжя серед майбутніх відвідувачів. Окрім того, можна проводити кампанії за участю популярних блогерів та інфлюенсерів, які можуть поділитися своїм досвідом відпочинку в регіоні з великою аудиторією. Маркетинг туристичних продуктів Середнього Побужжя може бути також ефективним через створення партнерств з іншими регіонами України та міжнародними туристичними дестинаціями. Спільні акції, обмін туристичними пакетами та проведення спільних заходів дозволять привернути увагу туристів із різних куточків світу, збільшуючи туристичний потік до Середнього Побужжя [16, с. 184].

Із перспективних напрямків для просування туристичних продуктів Середнього Побужжя є розвиток екологічного туризму. Все більше туристів обирають відпочинок, що поєднує активний спосіб життя з природоохоронною діяльністю. У регіоні можна створити екологічно чисті туристичні маршрути, організувати еко-тури, а також впровадити природоохоронні програми. Для

просування таких продуктів варто підкреслювати цінність природи та культури Середнього Побужжя через рекламу на еко-ресурсах, таких як екологічні блоги та сайти, а також на спеціалізованих заходах, таких як конференції з теми сталого туризму. Сільський туризм набирає популярності, оскільки пропонує унікальну можливість для відпочинку на природі, знайомства з традиціями і ремеслами місцевих мешканців. Середнє Побужжя має великий потенціал для розвитку сільського туризму через наявність традиційних сіл та сільських господарств, які можуть запропонувати гостям домашнє харчування, агротуристичні атракції, участь у сезонних роботах на фермах. Рекламувати такі пропозиції можна через туристичні портали, виставки сільського туризму, а також соціальні мережі, де буде цікаво демонструвати життя у сільській місцевості.

Просування туристичних продуктів Середнього Побужжя можна розширити за допомогою онлайн-кампаній, орієнтованих на міжнародних туристів. Інтернет дозволяє залучити туристів не тільки з України, але й з-за кордону, що є важливим для розвитку міжнаціонального туризму. Варто створювати контент різними мовами, а також брати участь у міжнародних туристичних форумах, конференціях і ярмарках. Регіон може пропонувати не лише стандартні екскурсії, а й спеціалізовані тури для іноземців, враховуючи їхні вподобання та інтереси. Для стимулювання туристичного потоку в міжсезоння можна впроваджувати сезонні акції та знижки. Пропозиції зі знижками на екскурсії, проживання в готелях та сільських садибах у низький сезон можуть сприяти залученню туристів, які шукають вигідні пропозиції. Такі акції також можуть бути розповсюджені через партнерства з туристичними агентствами, що дозволить досягти ширшої аудиторії [3, с. 195].

Завдяки популярності відео-контенту, однією з ефективних маркетингових стратегій є створення відеороликів, що демонструють туристичні можливості Середнього Побужжя. Це можуть бути документальні фільми про природні резервати, інтерв'ю з місцевими жителями, покази фольклорних заходів або спортивних подій. Такі матеріали можна розміщувати

на YouTube, Instagram, TikTok та інших платформах, щоб зацікавити потенційних туристів і спонукати їх відвідати регіон. Істотним напрямом маркетингу є активна співпраця з екскурсійними гідями та туристичними агентствами, які мають досвід у організації турів. Дозволить запропонувати туристам організовані тури з гідями, що нададуть глибокі знання про місцеву історію, культуру та традиції. Гіди можуть бути спеціально підготовлені для роботи з різними групами туристів, включаючи іноземних відвідувачів, що значно підвищить якість обслуговування.

Щоб розширити міжнародний ринок та залучити іноземних туристів, важливо брати участь у міжнародних туристичних виставках та форумах. На таких заходах регіон має можливість презентувати свої унікальні туристичні продукти, зокрема природні резервати, історичні пам'ятки, культурні події та екологічні тури. Участь у таких виставках також дозволяє встановити контакт з потенційними партнерами та туристичними агентствами з інших країн. Для успішного просування туристичних продуктів варто також інвестувати в інфраструктуру регіону. Розвиток туристичних об'єктів, таких як готелі, кемпінги, ресторани, сувенірні магазини, а також покращення транспортної доступності, значно підвищує комфорт туристів. Створення спеціальних паркінгів для туристичних автобусів, туристичних інформаційних центрів та мобільних станцій для оренди велосипедів чи електричних скутерів також підвищує привабливість регіону [34, с. 220].

Просування туризму може бути також ефективним через взаємовигідні партнерства з іншими регіонами України. Спільні туристичні пакети та акції дозволяють залучати більше відвідувачів. Наприклад, туристи, які відвідують популярні туристичні об'єкти одного регіону, можуть отримати знижки на послуги в Середньому Побужжі, що підвищує мотивацію до відвідування. Забезпечення високоякісного обслуговування туристів також залежить від професійної підготовки персоналу. Значно організовувати тренінги для місцевих готельєрів, екскурсійних гідів, менеджерів туристичних об'єктів. Освітні програми, які навчають не тільки мовам, але й сучасним трендам в

туризмі, таким як сталий розвиток, можуть значно підвищити конкурентоспроможність місцевих підприємців на туристичному ринку.

Таким чином, стратегії просування можуть забезпечити не лише підвищення попиту на туристичні послуги, але й стійке і сталий розвиток туристичної галузі Середнього Побужжя.

3.3. Роль державної та місцевої політики у стимулюванні туристичної діяльності

Туризм є однією з значних галузей економіки, що приносить значні доходи та сприяє розвитку інфраструктури, збереженню культурної спадщини та створенню робочих місць. Відтак роль державної та місцевої політики в стимулюванні туристичної діяльності є ключовою для успішного розвитку цього сектору. За допомогою ефективних політичних заходів можна значно покращити туристичну привабливість регіону, залучити інвестиції, а також сприяти розвитку малого та середнього бізнесу. Державна політика відіграє фундаментальну роль у формуванні загальних умов для розвитку туристичної галузі. Включає в себе створення нормативно-правової бази, розробку стратегій розвитку туризму, а також підтримку інфраструктурних ініціатив. Зокрема, держава повинна [45, с. 171]

~ Забезпечити відповідне фінансування та інвестиції для розвитку інфраструктури, особливо в туристичних зонах.

~ Встановлювати та вдосконалювати закони та нормативно-правові акти, що регулюють туристичну діяльність, забезпечуючи її безпеку та екологічну відповідальність.

~ Підтримувати інноваційні підходи в туристичному маркетингу, включаючи просування на міжнародних туристичних виставках і форумах.

~ Сприяти розвитку туризму через пільгові кредитні програми для туристичних підприємств, надання грантів для розвитку нових туристичних продуктів.

Із інструментів підтримки туризму є система податкових пільг та субсидій для підприємств, що займаються наданням туристичних послуг. Може включати зниження податків на прибуток для готелів, туристичних агентств та екскурсійних компаній, пільгове оподаткування в сільських місцевостях, а також субсидії на розбудову туристичної інфраструктури. Зниження адміністративних бар'єрів також дозволить малим підприємствам і стартапам в туристичному секторі знижувати витрати та збільшувати кількість робочих місць. З розвитком глобальної екологічної свідомості релевантним напрямком державної політики є підтримка екологічно чистих форм туризму, таких як еко-туризм. Держава може сприяти розвитку цього напрямку, через програму субсидій для створення екологічно чистих готелів, туристичних маршрутів, еко-парків та інших туристичних об'єктів. Також важливою є підтримка ініціатив, пов'язаних із збереженням природних ресурсів, створенням природоохоронних зон та заповідників, що стануть основою для туристичних маршрутів [23, с. 180].

Однією з державних ініціатив є створення єдиної системи сертифікації туристичних послуг та стандартизації туристичних об'єктів. Таке сертифікування підвищує рівень якості надаваних послуг і гарантує туристам безпеку та комфорт. Зокрема, сертифікація готелів, ресторанів, транспортних компаній дозволяє створити чіткі стандарти і критерії для оцінки туристичної інфраструктури. Для туристів це значний елемент вибору між різними пропозиціями, адже сертифіковані послуги викликають більше довіри. Держава має можливість активно інвестувати в розвиток транспортної інфраструктури (автошляхи, залізничні та авіаційні перевезення) для забезпечення безперешкодного доступу туристів до регіонів з великим туристичним потенціалом. Основним напрямом є також розвиток інфраструктури для прийому туристів: будівництво готелів, кемпінгів, культурно-розважальних закладів. Крім того, інвестиції можуть бути спрямовані на створення інноваційних туристичних продуктів, таких як цифрові туристичні платформи для бронювання послуг та інші онлайн-ресурси.

На місцевому рівні важлива координація дій органів місцевого самоврядування для створення сприятливого середовища для розвитку туризму. Місцева політика повинна зосереджуватись на:

- ~ Розробці та впровадженні місцевих програм розвитку туризму, зокрема через залучення місцевих підприємців та організацій.
- ~ Розширенні місцевих туристичних маршрутів, зокрема в сільській місцевості, де може бути реалізований сільський туризм та еко-туризм.
- ~ Підтримці розвитку малих форм туризму, таких як гостьові будинки, сільські готелі та приватні екскурсоводи.
- ~ Пропагуванні місцевих традицій та культурних цінностей, а також участі в регіональних та національних культурних заходах для залучення туристів.

Місцева влада може активно впроваджувати програми підвищення кваліфікації та навчання персоналу туристичних об'єктів, таких як готелі, екскурсійні компанії, ресторани. Місцеві курси та тренінги можуть сприяти підвищенню рівня обслуговування туристів, що буде мати безпосередній вплив на їхній комфорт та загальне враження від подорожі. Державна та місцева політика повинна включати активну співпрацю з громадськими організаціями, які займаються розвитком туризму, охороною культурної спадщини та екологічною безпекою. Дозволяє об'єднувати ресурси для реалізації проектів, які сприятимуть сталому розвитку туризму в регіоні, зокрема для організації заходів, спрямованих на охорону природних територій та підтримку культурних традицій [38, с. 220].

Для розвитку туристичної індустрії в Середньому Побужжі основним методом є залучення міжнародних організацій і інвесторів. Може включати співпрацю з міжнародними туристичними асоціаціями, програмами сталого розвитку туризму та участь у глобальних ініціативах з розвитку туризму. Взаємодія з такими структурами дозволяє використовувати міжнародний досвід для розвитку туризму на місцевому рівні. Іншим значним елементом є лобіювання інтересів туристичної індустрії на рівні центральної влади. Місцеві

органи самоврядування можуть ініціювати петиції та звернення до державних органів для забезпечення фінансування туристичних проектів, створення нових туристичних маршрутів, підвищення якості обслуговування.

Ефективна роль державної та місцевої політики у стимулюванні туристичної діяльності здатна значно вплинути на розвиток туризму, підвищення його конкурентоспроможності та забезпечення сталого розвитку цієї галузі. Сучасна державна та місцева політика повинна включати впровадження цифрових технологій для розвитку туризму. Стосується як створення цифрових туристичних платформ для бронювання, так і використання мобільних додатків для навігації по туристичних маршрутах. За допомогою таких технологій можна забезпечити кращу інтеграцію туристичних послуг, доступність інформації про доступні об'єкти інфраструктури, знижки та акції, що підвищує привабливість регіону для відвідувачів.

Державна політика може активно підтримувати розвиток внутрішнього туризму через проведення кампаній для популяризації національних туристичних напрямків. В умовах економічної та політичної нестабільності, підтримка внутрішнього туризму стає особливо значною. Місцеві органи влади можуть впроваджувати пільгові програми для громадян країни, пропонуючи знижки на транспорт, проживання та екскурсії в межах країни. Крім того, особливу увагу потрібно приділити розвитку культурних і природних маршрутів, які здатні привернути інтерес місцевих туристів. Сільський туризм є одним із перспективних напрямів розвитку туристичної діяльності в Україні. Місцева політика може активно підтримувати ці напрямки через державні субсидії для сільських підприємств, сприяння розвитку агротуризму, організацію фермерських ринків, а також підтримку створення сільських туристичних комплексів. За допомогою таких ініціатив можна не тільки залучати туристів до сільської місцевості, але й сприяти збереженню сільських традицій та підвищенню економічної активності на місцях [42, с. 214].

Інклюзивний туризм, який забезпечує доступність туристичних послуг для людей з обмеженими можливостями, також потребує уваги з боку держави

та місцевих органів влади. Включає в себе створення інфраструктури, що забезпечує зручний доступ для людей з інвалідністю, адаптацію транспортних засобів та готелів, а також розвиток спеціалізованих туристичних маршрутів. Програми підтримки інклюзивного туризму можуть включати фінансові субсидії для підприємств, що займаються організацією таких послуг, а також залучення міжнародних організацій для обміну досвідом.

Помітних акцентів розвитку туристичної діяльності є підвищення рівня кваліфікації працівників галузі. Для цього необхідно створювати національні програми професійного навчання для туристичних операторів, гідів, працівників готелів та ресторанів. Державна політика може сприяти розвитку системи сертифікації туристичних кадрів, що дозволить підвищити рівень обслуговування та гарантувати високу якість туристичних послуг. Місцеві органи можуть створювати регіональні освітні програми, спрямовані на підготовку фахівців, здатних працювати у туристичному секторі. Значним елементом стимулювання туристичної діяльності є ефективна рекламна кампанія та промоція туристичних продуктів на місцевому та міжнародному рівнях. Місцева влада може активно співпрацювати з туристичними компаніями та медіа для розробки рекламних матеріалів, спрямованих на популяризацію туристичних можливостей регіону. Може включати участь у міжнародних виставках, створення онлайн-платформ для бронювання послуг, а також рекламні кампанії в соціальних мережах. Програми державної підтримки можуть забезпечити фінансування таких ініціатив [4, с. 242].

Державна політика повинна активно працювати над інтеграцією туристичних послуг у загальну економічну структуру регіону. Включає співпрацю між органами місцевого самоврядування, бізнесом та громадянськістю для створення єдиного туристичного продукту. Розвиток місцевих ремесел, кулінарії, музики та інших культурних елементів дозволяє створити унікальну туристичну пропозицію, що приваблює не лише внутрішніх, але й міжнародних туристів. Під час розвитку туристичної галузі необхідно враховувати екологічні та соціальні аспекти. Державна та місцева політика повинні сприяти сталому

розвитку туризму через впровадження екологічно чистих технологій, управління природними ресурсами та збереження культурної спадщини. Включає розвиток екологічного туризму, підтримку зеленої інфраструктури та розвиток відновлюваних джерел енергії в туристичних об'єктах. Варто забезпечити баланс між економічними вигодами та охороною природи.

Міжнародне співробітництво відіграє основну роль у розвитку туризму. Участь у міжнародних програмах, таких як обмін досвідом з іншими країнами, участь у міжнародних туристичних організаціях дозволяє залучати додаткові інвестиції в інфраструктуру та популяризувати регіон на світовій арені. Місцеві органи влади можуть активно співпрацювати з міжнародними туристичними асоціаціями для розробки спільних проектів, що сприятимуть розвитку інфраструктури та популяризації Середнього Побужжя серед міжнародних туристів. Місцева та державна політика повинні орієнтуватися на впровадження інноваційних підходів до розвитку туристичних послуг. Може включати розвиток туризму з використанням віртуальної реальності, 3D-мапінгу, інтерактивних карт та додатків для мобільних пристроїв, що дозволяють туристам отримувати інформацію про місцеві об'єкти, історичні пам'ятки та культурні цінності в режимі реального часу. Такий підхід підвищує зручність для туристів і робить їх перебування в регіоні більш комфортним і насиченим.

Таким чином, систематична підтримка державної та місцевої політики в розвитку туризму сприяє не лише економічному росту, а й покращенню соціальної та культурної ситуації в регіоні. Різноманітність підходів та ефективне використання ресурсів допомагають розвивати туризм на усіх етапах його життєвого циклу.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було виявлено, що туристично-рекреаційний потенціал Середнього Побужжя є значним, однак потребує подальшого розвитку та оптимізації. Аналіз географічних, природних, культурно-історичних ресурсів регіону показав, що територія має багатий природний ландшафт, численні архітектурні та історичні пам'ятки, а також сприятливі кліматичні умови для розвитку різних видів туризму. На основі оцінки сучасного стану туристичної інфраструктури встановлено, що регіон має достатню кількість природних та культурних ресурсів, однак існують проблеми з їх використанням та популяризацією. Особливо актуальним є покращення транспортної доступності, модернізація туристичних об'єктів та активне впровадження цифрових технологій у сферу туризму.

Дослідження показало, що одним із ключових факторів розвитку туризму є ефективне використання маркетингових стратегій, спрямованих на залучення туристів як з України, так і з-за кордону. Зокрема, помітними є просування регіону через соціальні мережі, створення інтерактивних туристичних маршрутів та запровадження брендингу території.

Державна та місцева політика відіграє основну роль у стимулюванні туристичної діяльності в регіоні. Ефективне державне регулювання, залучення інвестицій, підтримка підприємницької діяльності та розробка довгострокових стратегій розвитку туризму є необхідними умовами для сталого розвитку цієї галузі. Перспективи розвитку туристично-рекреаційного комплексу Середнього Побужжя пов'язані з удосконаленням існуючої інфраструктури, створенням нових туристичних продуктів та залученням міжнародних інвесторів. Основним є розвиток екотуризму, агротуризму, культурного та подієвого туризму, що сприятиме збільшенню туристичних потоків та економічному зростанню регіону.

Аналіз світових тенденцій у сфері туризму свідчить про необхідність адаптації регіону до сучасних викликів, таких як зміни клімату, цифровізація та глобалізація туристичних послуг. Використання технологій Big Data, штучного

інтелекту та геоінформаційних систем може значно підвищити ефективність управління туристично-рекреаційним потенціалом регіону. Проведене дослідження також підтвердило значність громадської участі у процесах розвитку туризму. Взаємодія місцевих громад, підприємців, органів влади та туристів сприятиме формуванню стійкого та конкурентоспроможного туристичного продукту.

Загалом, реалізація запропонованих заходів дозволить не лише підвищити рівень туристичних послуг у регіоні, але й зробити Середнє Побужжя одним із провідних туристичних центрів України, що сприятиме зростанню соціально-економічного благополуччя регіону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко А. Л. Соціокультурні чинники розвитку туризму в Україні. Чернівці: Книги XXI, 2021. 231 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/48428/1/monograph2022.pdf>
2. Бондаренко Л. П. Рекреаційна діяльність і територіальний розвиток. Чернівці: Буковина, 2023. 192 с.
3. Бондарчук О. А. Туризм і екологічні зміни: дослідження в Україні. Харків: Інтермед, 2022. 195 с. URL: http://eprints.kname.edu.ua/60198/1/C%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_v04.pdf
4. Вакуленко І. М. Стратегічне планування розвитку туристичної індустрії. Харків: ХНУ, 2023. 242 с. URL: <https://elar.khmnu.edu.ua/items/f93747d1-48a1-4a89-9e7c-e8fb3e5b09c0>
5. Вовк Т. Ю. Міжнародний туризм: основи і стратегії розвитку. Київ: Професіонал, 2021. 233 с.
6. Герасименко С. В. Туризм у Середньому Побужжі: проблеми та перспективи розвитку. Київ: Наукова думка, 2021. 162 с. URL: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=gMxtZQUAAAAJ&hl=ru>
7. Горбачова І. В. Туризм в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Харків: ХНУ, 2019. 214 с. URL: https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2021-03/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC_%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%B5%D1%80_2017.pdf
8. Гриценко Т. О. Туристичний маркетинг: сучасні підходи. Чернівці: Прут, 2022. 202 с.
9. Даниленко І. В. Культурно-історичні ресурси регіонів України як складова туристичного потенціалу. Харків: Прапор, 2021. 256 с.
10. Данченко В. М. Туризм як чинник економічного розвитку регіонів. Вінниця: ВНТУ, 2020. 300 с. URL:

https://science.kname.edu.ua/images/dok/konferentsii/2020konf/17_04_2020_compressed.pdf

11. Жукова Н. М. Технології в туризмі. Львів: ЛДУ, 2020. 208 с.
12. Заводська Т. І. Стратегічний маркетинг у сфері туризму. Київ: Центр навчальної літератури, 2022. 199 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/03/Mandiuk-Stratehichnyy-marketynh-v-tur-diialn_242_master_2024.pdf
13. Задорожна О. А. Трансформація туристичної діяльності в умовах глобалізації. Київ: Вища школа, 2023. 189 с.
14. Іваненко О. М. Туристично-рекреаційний потенціал України: стан та перспективи розвитку. Київ: Університет економіки та права, 2020. 180 с.
15. Іванова Н. М. Роль туризму у формуванні економічного потенціалу регіонів. Київ: НТУУ, 2021. 212 с.
16. Калініна Н. І. Психологічні аспекти туристичної діяльності. Дніпро: Педагогіка, 2021. 184 с.
17. Коваленко О. С. Проблеми та перспективи розвитку екологічного туризму в Україні. Київ: Ліра-К, 2021. 150 с. URL: https://repo.snau.edu.ua/bitstream/123456789/11677/1/%D0%9A%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf
18. Коваленко Т. О. Інфраструктура туризму в Україні: аналіз та перспективи розвитку. Чернівці: Книги XXI, 2022. 197 с. URL: https://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/03/Tom_1.pdf
19. Кошелев В. М. Географічний аналіз розвитку туризму в Україні. Львів: Січ, 2022. 289 с. URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/11/zbirnyk-2015-1.pdf>
20. Кудрявцева І. О. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці: Видавництво "Букрек", 2022. 195 с.
21. Левченко І. М. Стратегії розвитку туризму в Середньому Побужжі. Одеса: ОНУ, 2021. 215 с. URL:

https://onu.edu.ua/pub/bank/userfiles/files/ggf/naukova_diyalnist/Nauk_Konf_Studen_tov_aspirantov/Mizhnarodna_konf_Teoretychni_v_prykladni_napriamky_kviten_2021.pdf

22. Литвиненко М. С. Рекреаційний потенціал Середнього Побужжя: аналіз сучасного стану. Одеса: ОНУ, 2023. 210 с.

23. Малик Т. В. Спеціалізовані форми туризму: досвід та перспективи. Київ: Літера, 2020. 180 с. URL: <https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2024-06/%D0%A2%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%20%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA.pdf>

24. Малишенко А. В. Перспективи розвитку рекреаційного туризму в Україні. Львів: Новий світ, 2021. 170 с.

25. Мартиненко І. О. Аналіз ринку туристичних послуг в Україні. Київ: Інтернаука, 2020. 178 с.

26. Мельник В. П. Інноваційні підходи в туризмі та рекреації. Київ: Наукова думка, 2021. 238 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/48428/1/monograph2022.pdf>

27. Мельничук О. Л. Туризм і сталий розвиток. Одеса: Книжковий клуб, 2021. 192 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MzEyMQ==/d18de36554fa96dbda8bcbcbce9f990f9.pdf>

28. Назаренко В. І. Туризм та рекреація: економічний аспект. Дніпро: Інтертех, 2021. 198 с.

29. Олейник А. В. Туризм і екологія: синергія чи конфлікт? Одеса: Південноукраїнський науковий центр, 2020. 174 с.

30. Остроглядна І. А. Туристичний потенціал малих міст України. Київ: КНУ, 2018. 145 с.

31. Панченко О. М. Географічні аспекти розвитку туризму в Україні. Чернівці: Видавничий центр, 2021. 230 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/67870/1/%D0%93%D0%B0%D0%B1%D1%87%D0%B0%D0%BA%20%D0%9D.%20%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D>

[1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83%20%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC%D1%83%20%D0%B2%20%D0%BC%D0%B5%D0%B6%D0%B0%D1%85%20%D0%97%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D1%80%D0%BF%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf](#)

32. Петренко Н. А. Роль рекреаційних територій у розвитку внутрішнього туризму України. Львів: Вид-во ЛНУ, 2018. 210 с.

33. Руденко Т. І. Рекреаційні ресурси Середнього Побужжя. Кропивницький: КНТУ, 2023. 180 с. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/26055/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%A0.%D0%AE._%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F_2019.pdf

34. Рябченко Т. В. Рекреаційна політика: науково-методичний підхід. Київ: Нова думка, 2020. 220 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/f847c0a5a302fe60ccf9e3463100472d.pdf>

35. Савченко В. Л. Природні рекреаційні ресурси України: можливості використання. Київ: Наука і освіта, 2020. 168 с.

36. Соловйова М. В. Вивчення туризму на прикладі Південного заходу України. Київ: Академвидав, 2023. 192 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIxNw==/fb98ed3d77f36d1f83d300a7243ccbe4.pdf>

37. Степаненко В. В. Туризм і рекреація: навчальний посібник. Київ: Вид-во НПУ, 2019. 320 с.

38. Усатенко А. О. Рекреаційний потенціал території: аналіз і моделювання. Одеса: Південний регіон, 2021. 220 с.

39. Федоренко Л. В. Стратегії розвитку туристичної інфраструктури. Харків: ХПІ, 2020. 172 с. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjExMzA=/f847c0a5a302fe60ccf9e3463100472d.pdf>

40. Фролова О. А. Соціально-економічні аспекти розвитку туризму. Київ: Техніка, 2020. 241 с.

41. Чорна І. П. Інформаційно-аналітичне забезпечення туристичної діяльності в Україні. Чернівці: ПДМУ, 2022. 206 с. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Vsed_2014_3_6
42. Чорнобривець В. П. Роль природно-територіальних комплексів у розвитку туризму. Київ: Центр інформаційних технологій, 2022. 214 с.
43. Шевченко І. М. Географія туризму України: навчальний посібник. Львів: ЛДУ, 2019. 264 с.
44. Шевчук І. Б. Туристичний бізнес в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку. Дніпро: Пороги, 2021. 165 с. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/416>
45. Щербакова В. І. Маркетинг у туризмі: основи та сучасні тенденції. Київ: Преса України, 2023. 171 с. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/55128>